

Historiefaget på fagportalerne

Af Marie Birckjær Jacobsen

Historiefagets tekster er både mangfoldige og ganske vanskelige at læse. Marie Birckjær Jacobsen, cand.mag. i historie, med en bachelor i nordisk sprog og litteratur har i foråret 2023 været tilknyttet projektet Digital læsning og fagportaler. Hun har i den forbindelse kigget nærmere på, hvilke tekster og læseopgaver eleverne møder på fagportaler i historieundervisningen på mellemtrinet. Maries undersøgelse fokuserer på, hvordan to temaer fra historiekanonien fremstilles på de dominerende fagportaler. Her kan du læse, hvad hun har fundet ud af.

At kunne læse, forstå og uddrage pointer fra historiefaglige tekster kræver en række færdigheder: Materialet, eleverne møder i historiefaget, består typisk både af historiske fremstillinger, altså gengivelser og fortolkninger af historiske forløb, og kildematerialer, der både kan bestå af beretninger og levn. Dermed skal eleverne klædes på til at kunne læse og vurdere tekster, der besidder forskellige formål, kendetegn og sproglige kvaliteter.

I mange klasselokaler bliver historieundervisningen gennemført ved hjælp af digitale læremidler, hvorpå der findes historieførløb tilpasset klassetrin, årets gang, obligatoriske emner, m.v. Nærværende notat indebærer en afgrænset undersøgelse af historieførløb rettet mod mellemtrinet på Gyldendal og Alinea/Clio Onlines fagportaler, der indeholder digitale læremidler udviklet til undervisning i skolerne.

Centralt for undersøgelsen har været at udforske, hvorvidt forløbene retter sig efter de kompetencemål, der er beskrevet for historiefaget i Fælles Mål, og hvilke redskaber og virkemidler forløbene benytter sig af med henblik på at udvikle elevernes historiefaglige kompetencer. Derudover er undersøgelsen foretaget med en skærpet opmærksomhed rettet mod læsbarheden af de tekster, de udvalgte forløb udgøres af, dvs. fremstillingerne i brødteksten og det tilhørende kildemateriale.

Kort om historiefagets tekster

Kendetegnende for historiefaget er, at teksterne, undervisningen bygges op omkring, oftest er historiske fremstillinger, hvori der redegøres for historiske forløb på baggrund af nogle kilder. I fremstillingerne berettes og beskrives handlingsforløb typisk i en sammenhængende, kronologisk rækkefølge og ofte med et forklarende sigte på spørgsmål, såsom: "Hvorfor skete en given hændelse?", "Hvilke følger fik det?" og "Hvem var indblandet?"¹ I og med at historiske fremstillinger ret beset er fortolkninger af slagets gang, kan de bære præg af tematiseringer og

¹ EMU. [Om sprog og tekster i historieundervisningen](#), 2022.

vinklinger, og de vil som oftest også være præget af udeladelser, da en overflod af detaljer kan forplumre billedet – af samme årsag er læserens adgang til supplerende kilder essentiel for muligheden til at danne sig et fyldestgørende og nuanceret billede af det historiske forløb.

Centralt for arbejdet med historiske kilder er de kildekritiske begreber, der muliggør en metodisk og struktureret analyse af et givent materiale. Begrebet *kilde* spænder bredt. Overordnet kan kilder kategoriseres enten som *beretninger*, dvs. samtidige eller senere gengivelser af handlingsforløb, eller *levn*, dvs. levn fra perioden i form af genstande og skriftlige kilder. Dertil kan der også skelnes mellem *primær-* og *sekundærkilder* og *førstehånds-* og *andenhåndskilder*, der henviser til kildernes nærhed til den historiske begivenhed. Alle kilder kan være præget af *tendens* — dvs. en iboende holdning i teksten, der enten kan ligge skjult i formuleringer, eller komme åbent til udtryk. Tilstedeværelsen eller fraværet af tendens korrelerer med tekstens *subjektivitet* eller *objektivitet*. Med alle disse faktorer i spil er kompetencerne til at kunne forholde sig kritisk til et givent kildemateriale fundamentale for at kunne uddrage kildernes pointer.

Fælles Mål om historiefaget

Kompetencemålene for elevernes historiefaglige kundskaber er beskrevet i Fælles Mål, der er rettesnoren for elevernes læring i folkeskolen. Under historiefagets formål beskrives det, at:

Eleverne skal ... opnå sammenhængsforståelse i samspil med et kronologisk overblik og kunne bruge denne forståelse i deres hverdags- og samfundsliv. Eleverne skal blive fortrolige med dansk kultur og historie.

Stk. 2. Eleverne skal arbejde analytisk og vurderende med historiske sammenhænge og problemstillinger for at udbygge deres forståelse af menneskers liv og livsvilkår gennem tiderne og opnå indsigt i kontinuitet og forandring.

Stk. 3. Elevernes historiske bevidsthed og identitet skal styrkes med henblik på, at de forstår, hvordan de selv, deres livsvilkår og samfund er historieskabte. Derved opnår eleverne forudsætninger for at leve i et demokratisk samfund.²

Med henblik på at indfri den overordnede målsætning er der opstillet en række bindende målsætninger inden for tre kompetenceområder: Kronologi og sammenhæng, Kildearbejde og Historiebrug. Efter 6. klassetrin forventes eleverne at kunne:

... sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder ... anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden ... perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.³

² Børne- og Undervisningsministeriet. [Historie — Fælles mål](#), 2019.

³ Børne- og Undervisningsministeriet. [Historie — Fælles mål](#), 2019.

Grundlæggende viden om historiske perioder og evnerne til at kunne læse nuancerne i historiske tekster fremhæves altså som nogle af de kernekompetencer, eleverne skal besidde, når sommerferien banker på døren hen mod slutningen af 6. klasse. Spørgsmålet er, hvorvidt de digitale læremidler egner sig til at opbygge disse kompetencer — et spørgsmål, der også tidligere er blevet undersøgt af Jens Pietras i artiklen “Historieundervisning og fagportaler” fra 2021, der problematiserede en for dominerende brug af digitale læremidler i undervisningen (Pietras 2012).

Introduktion til portalerne

Nærværende undersøgelse beskæftigede sig med materiale fra Danmarks to førende udgivere af digitale læremidler, *Alinea*, herunder *Clio Online*, udviklet af forlaget Lindhardt & Ringhofs uddannelsesgren, og forlaget Gyldendals fagportal *Historie 3-6*. Begge portaler indeholder materiale, der korresponderer med kanonpunkterne for historiefaget, ligesom begge portaler tilbyder tilrettelagte årsplaner med udgangspunkt i fagportalernes indhold, som undervisningen kan indrettes efter. Dertil sigter alle forløbene, ifølge fagportalernes hensigtserklæringer, efter at kunne indfri kompetencemålene i Fælles Mål.

Fælles for de digitale læremidler er også, at forløbene sigter efter at give eleverne en dynamisk oplevelse, der præsenterer og formidler materialet, og aktiverer elevernes kompetencer på forskellige måder. Mens *Alineas* historieportal har integreret collaborative og cooperative learning i forløbene, ligger det dog blot som en anbefaling at benytte disse tilgange i arbejdet med Gyldendals læremidler.

Den afgrænsede undersøgelse kredsede sig om tre punkter fra historiekanonien: Christian d. 4. samt Augustoprøret og Jødeaktionen i 1943 (begge behandlet i fagportalernes forløb om Besættelsen). Valget af de tre punkter blev foretaget ud fra en forventning om et mangfoldigt og forskelligartet kildemateriale som følge af begivenhedernes periodemæssige afstand fra hinanden samt den kendsgerning, at læremidlernes forløb til disse specifikke kanonpunkter er tilrettelagt til at strække sig over et lignende antal lektioner.

Sammenligning: Fagportalernes besættelsesforløb

Danmarks besættelse under 2. verdenskrig er et centralt emne, både for folkeskolens historiefag og for dansk historieforskning. Mens de grundlæggende tematikker og den kronologiske opbygning er den samme, bliver Danmarks besættelse dog behandlet og formidlet på vidt forskellige måder i *Alineas* forløb “Livet under besættelsen” og Gyldendals “Besættelsen”-forløb. Mens opbygningen af Gyldendals forløb kan sammenlignes med en almindelig lærebogs, hvor fremstillingens kronologi bliver understøttet af en naturlig progression af kapitler, bærer *Alineas* forløb præg af en konstant variation mellem den historiske fremstilling, illustrationer, quizzer, refleksionsopgaver, m.v. Selve formidlingsrammen er altså vidt forskellig fra den ene fagportal til den anden. Det samme gør sig gældende, når der sættes tal på fremstillingernes

indhold: En udregning af normalsider afslører, at Gyldendals besættelsesforløb med al tekst medregnet løber op på 12,6 normalsider, mens Alineas forløb når op på 19,7 normalsider med al tekst medregnet. Dermed kræver Alineas forløb væsentligt mere læsning. En forklaring kan måske findes i, at Gyldendals kildeopgaver i vid udstrækning baserer sig på "spørgsmål og svar"-modellen, hvor eleven bidrager med en væsentlig del af indholdet, mens Alineas forløb i udbredt grad benytter sig af quizzet og øvelser, der kræver nærmere forklaring. Derudover indeholder Alineas forløb væsentligt flere ordforklaringer (33) end Gyldendals (13), hvor ordforklaringer i øvrigt oftest begrænser sig til præciserende eller forklarende parenteser, såsom "værne (beskytte)" og "Rigsdag (parlament)", modsat Alineas, der har karakter af små leksikonopslag. Hvor Gyldendals forklaringer typisk er integreret i brødteksten, ligger de som oftest som paratekstuelle elementer i Alineas forløb, der kun kommer frem på skærmen, hvis læseren klikker på ordet, hvortil der tilbydes en forklaring. Læseren tvinges derved ikke til at skulle stave sig igennem samtlige forklaringer, men mindre hun selv vælger det.

Også en beregning af lixtal efterlader et indtryk af nogle svært tilgængelige tekster. Da materialet er rettet mod mellemtrinnet, må forventningen være, at teksternes lixtal kun i enkelte tilfælde er højt – en udregning af kildetekster og tilfældige udklip af brødteksterne viser dog, at teksternes lixtal oftest må kategoriseres som middel, svære og meget svære. Mens et gennemsnit for brødteksten til Gyldendals besættelsesforløb ender på 39,5 (middel), ender gennemsnittet for forløbets kildetekster på 44 (svært – to af kilderne bestående af to politiske taler ender på 46 og 62). Brødteksten på Alineas forløb når et gennemsnit på 35 (middel), mens kildeteksternes gennemsnit ender på 39 (middel). Tekstmængden opvejes dermed af en marginalt mere læsbar tekst.

Rent læsemæssigt kan et historieføreløb på fagportalerne altså være en større mundfuld at skulle tygge sig igennem, både med hensyn til mængde og sværhedsgrad. Læsningen hjælpes sommetider på vej i Gyldendals forløb, hvor lange sammensatte ord deles op med en bindestreg. Foruden dette er der dog ikke meget hjælp at hente ud over muligheden for at få læst teksten højt – de specifikke forløb i nærværende undersøgelse tilbydes ikke i forenkede versioner.

I Alineas besættelsesforløb demonstreres det, hvordan læserens introduktion til kildekritiske begreber kan håndteres, da forløbet indledes med en grundig introduktion til begreberne, som eleverne derefter skal benytte i nogle efterfølgende analyseopgaver. Det er dog ikke et gennemgående kendetegn for Alineas forløb, at de indledes med en indføring i kildekritiske begreber. Gyldendals forløb indeholder ikke en lignende introduktion til kildekritiske begreber, men med spørgsmål til de skriftlige kilder såsom "Hvilken holdning ... giver ophavsmanden ... udtryk for?" og "Hvorfor [udtrykte] han sig på denne måde?"⁴, lægger også dette forløb op til kildekritisk analyse.

⁴ Gyldendal. Historie 3.-6. [Besættelsen](#).

Sammenligning: Fagportalernes forløb om Christian d. 4.

Ligesom Besættelsen er Christian d. 4. også et uomgængeligt emne i folkeskolens historiefag. Mens Alineas forløb er bygget op ligesom besættelsesforløbet med varierende elementer, der bryder fortællingen op, afviger Gyldendals forløb om Christian d. 4. væsentligt fra den model, der kendetegner forløbene på Gyldendals historieportal. Hvor et typisk forløb, inkl. besættelsesforløbet, ville være kendetegnet ved at bestå af kapitler med brødtekst og indskudte kildeopgaver, er forløbet omkring Christian d. 4. bygget op omkring podcasts eller lydklip, hvorigenem væsentlige dele af fremstillingen formidles. Dermed bliver forløbet heller ikke nær så teksttungt — med al tekst medregnet når det op på 8,3 normalsider. Til sammenligning rammer Alineas forløb om Christian d. 4. hele 26,7 normalsider med al tekst inkluderet.

Ud over podcastdimensionen i Gyldendals forløb har fremstillingen også en visuel dimension, i og med at fortællingen er bygget op omkring to fiktive personer, Peter og Oskar, der ved hjælp af en tidsmaskine rejser tilbage til Renæssancen. Læseren møder dem både i lydklippene og i nogle tegneserielignende illustrationer, hvor drengen Peter tager aktiv del i begivenhederne i Christian d. 4.s regeringstid.

Med introduktionen af de fiktive figurer kunne Gyldendal potentielt bevæge sig ud på usikker grund med hensyn til formidlingen af den faktiske historie. Med gentagne referencer til Peter og Oskars nutidsbekvemmeligheder og den tidsmaskine, Peter rejste tilbage til Renæssancen i, deklarerer teksten dog tydeligt de fiktive elementer af fremstillingen. Samtidig indebærer forløbet også udførelsen af en række kildeopgaver, som eleverne kender det fra andre forløb. Opgaverne kredser sig om skriftlige kilder fra perioden, og ligesom det er tilfældet i andre forløb, understøtter den historiske fremstilling læserens evne til at kunne analysere og besvare kildeopgaverne på en fyldestgørende måde. Med brugen af lydclip og understøttende illustrationer gøres historien mere levende og vedkommende, og eleven trækkes med ind i fortællingen. Prisen i dette tilfælde er dog, at eleverne i mindre grad får trænet deres læsemuskler som følge af den væsentligt lavere tekstmængde.

En lixtalsberegning af de to Christian d. 4.-forløb efterlader et indtryk af nogle mere tilgængelige tekster. Gennemsnittet for brødteksten i Gyldendal-forløbet ender på 30,3 (let for øvede læsere), mens gennemsnittet for kildeteksterne lander på 33,6 (let for øvede læsere). Gennemsnittet for brødteksten i Alineas forløb lander på 36,3 (middel), mens gennemsnittet for kildeteksterne ender på 33,5 (let for øvede læsere). Værd at bemærke ved Alinea-forløbet er den ene af kilderne, et brev fra Christian d. 4. til hans kone, Kirsten Munk, der er gengivet i det oprindelige gammeldanske sprog. Et uddrag lyder:

Naar du fyckst mad allene, da motte datteren inted søge borid med dig, mens motte faa mad inde huos piigerne och laade sig nøiie med den maad, som den

bree munnede Iomfrue och Stumpiid dorrete inted gaad Eet aff.⁵

Eleverne får til opgave at udforske og forsøge at oversætte teksten, men en egentlig oversættelse forefindes ikke. Til sammenligning er kildeteksterne i Gyldendals forløb blevet renskrevet til et mere nutidigt sprog. Begge modeller kan have sine fordele — en sprogligt opdateret, letlæselig kilde er mere tilgængelig og afgiver mere tid til en analyse af tekstens indhold, mens en kilde gengivet i sit oprindelige sprog giver et indblik i, hvordan sproget forandrer sig over tid.

Opsamling

Som den afgrænsede undersøgelse har påvist, kan historiefaget komme i mange udklædninger på de digitale fagportaler, hvor forlagene benytter et bredt udvalg af redskaber og virkemidler for at fremelske elevernes historiebevidsthed og kildekritiske kompetencer. Kendetegnen for fremstillingerne er, at de sommetider er præget af svært tilgængelige tekster, som eleverne dog ofte kan hente hjælp i ordforklaringer for at forstå. Begge fagportaler benytter sig af historiske kilder i deres forløb, som er akkompagneret af nogle opgaver, der opbygger elevernes kildekritiske kompetencer. Mens nogle forløb eksplicit fremhæver og benytter kildekritiske begreber med henblik på at gøre eleverne fortrolige med begreberne, som de siden skal benytte i arbejdet med kildeopgaverne, lægger andre forløb blot implicit op til kildekritisk analyse gennem hv-spørgsmål og spørgsmål, der afkræver en kritisk undersøgelse. Dermed retter forløbene sig også efter de kompetencemål, der foreligger i Fælles Mål.

Litteratur

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *Historie — Fælles Mål*. https://emu.dk/sites/default/files/2023-06/gsk_historie_f%C3%A6lles%20m%C3%A5l%202023.pdf

Christensen, P., & Madsen, D. (u.å.). *Christian 4*. Gyldendal Historie 3-6. <https://historie3-6.gyldendal.dk/forloeb/christian-4>

Emu (2022). *Om sprog og tekster i historieundervisningen*. Lokaliseret den 15. august 2022 på: <https://emu.dk/grundskole/historie/kildearbejde/om-sprog-og-tekster-i-historieundervisningen>

Lumholtz, M., & Olsen, A. (2019). *Christian 4*. Alinea Historie. <https://historie.alinea.dk/course/9zYi-christian-4>

Pietras, J. (2021). Historieundervisning og Fagportaler. *RADAR — Historiedidaktisk Tidsskrift*, 8(1), 2-16. <https://historielab.dk/historieundervisning-og-fagportaler/>

⁵ Uddrag af et brev fra Christian d. 4. til Kirsten Munk fra Alineas forløb om [Christian d. 4.](#)

Poulsen, J. (u.å.). *Besættelsen*. Gyldendal Historie 3-6. <https://historie3-6.gyldendal.dk/forloeb/besaettelsen>

Sørensen, T. (2019). *Livet under besættelsen*. Alinea Historie. <https://historie.alinea.dk/course/rW4O-livet-under-besaettelsen>